

билан ижро этасиз, деб сира хаёлимга келтирмаган эдим. Саломат бўлинг, Қудратжон, бопладингиз”.

Атокли адиб Иззат Султоннинг “Имон” асаридаги Санжаров роли ҳам салбий қахрамонлардан бири бўлиб, актёр унинг маънавий қиёфасини, рухий оламини ёрқин бўёқларда очиб беришга муваффақ бўлади. Унинг актёрлик бобидаги маҳорати билан бирга режиссёрлик бобида қилган ишлари ҳам таҳсинга лойик. Жумладан, Ҳамза номидаги драма театри сахнасида Хуршиднинг “Фарҳод ва Ширин”, А.Островскийнинг “Момақалдирак”, Ғ.Зафарийнинг “Ҳалима” сингари асарларини сахналаштирди. Қ.Хўжаев кинода ҳам роллар ўйнаб, кино санъати ривожига ўз улушини қўшди. “Ҳамза”да Мулла Шавкат, “Икки дил достони”да Накшобий, “Бой ила хизматчи”да Ҳаким сингари ролларни ижро этди.

“ТАНОВАР” – “БАҲОР” ДАН ҚОЛГАН МЕРОС

Ўзининг юксак маҳорати, қизгин ҳаёти билан санъат тарихида ёрқин из қолдирган афсонавий сиймолардан бири Мукаррама Турғунбоевадир. “Баҳор” ансамблининг ташкилотчиси, моҳир раққоса, меҳрибон устоз, қалби дарё инсон Мукаррама Турғунбоева “Баҳор” ансамблини ташкил этибгина қолмай, унга 20 йилдан ортиқ давр мобайнида раҳбарлик қилди, бор меҳрини, қалб қўрини, умрини бахшида этди. Жаҳон санъатида машҳур

“Ёр-ёр”, “Абу Али ибн Сино” бадиий фильмларида жуда кичик, аммо эса қоладиган қиёфалар яратди. Драматург Баҳром Раҳмоновнинг “Юрак сирлари” асаридаги Илҳом роли эса санъаткорнинг илк ижобий қахрамони бўлган экан. Бу ҳақда актёр шундай хотирлайди:

“...Илҳом ижодимдаги биринчи ижобий қахрамон эди. Шу сабабдан ҳам бу роль устида ишлашим оғир кечди, керакли хатти-ҳаракат, қиёфа, оҳанг ҳадеганда топилавермади, кўп ўйлаш, изланишга тўғри келди...” Ушбу сўзларни ўқиб, Устоз санъаткорларнинг роль устида чинакамига тер тўкиб ишлашлари, сахнани муқаддас санаганликлари, қолаверса, ўз касбига садоқат билан ёндошиб, мухлисларга ҳеч қачон хиёнат қилмаганликлари англашилади.

сиймолар оз эмас. Бироқ мактаб яратиб кетган санъаткорлар бармоқ билан санарлидир. Мукаррама Турғунбоева – ўзбек рақс санъатида ўзининг мактабини ярата олган сара санъаткорлардан биридир.

Саҳнага чиканида 16 ёшда бўлган Мукаррама рақс санъати унинг тақдирига айланганини юракдан англаб етганди. У рақс сирларини кунт билан ўрганишга киришди. Бу борада унга аъъанавий санъатимизнинг пири устозлари Уста Олим Комилов, Юсуфжон кизиқ Шакаржонов, Отахўжа раққослар яқиндан ёрдам бердилар. Устозлари санъатидан баҳраманд бўлган раққоса тақлид йўлидан бормай, ўз услубини яратишга интилди.

У яратган “Тановар”, “Жоннон”, “Пилла”, “Муножот” сингари рақсларда умумлашма поэтик образ яратишга интилиш бор эди. Шу уринда таъкидлаш жоизки, Мукаррама Турғунбоева рақсларида қурук техника эмас, ҳар бир ҳаракатнинг маъно ва мазмуни, ўша давр руҳияти акс этиб туради. Томошабинга ниманидир “сўзлаётгандек”, бирон-бир фикрни ифодалаётгандек эди. Аниқроғи, ҳар бир ҳаракатнинг ўз “сўзи” бор эди. Раққосаларнинг қўл ва оёқ ҳаракатлари, юздаги ним табассуми, ёқимли ва хаёли имо-ишораларининг барида фикрлар уйғунлиги ётарди.

Улар жуда оддий, сокин ҳис-туйғулар ила ижро этиларди. Халқимизнинг қалб кўридан жой олган биргина “Тановар”ни эслашнинг ўзи кифоя. “Тановар” – рақс достони. Бу рақс жуда оддий ва энгил ҳаракатлардан ташкил топганга ўхшаса-да, ундаги лирик қаҳрамоннинг руҳий олами, инжа ҳис-туйғулари, бой қалби, нозик тебранишлари барчани мафтун этиб келган. У ҳам мазмунан, ҳам шаклан, ҳам ижро жиҳатидан бошқа рақслардан ажралиб туради. “Ҳар бир ижодкор санъатининг жилғаси ҳисобланадиган ихтироси бўлади, – деб ёзган эди атоқли шоирамиз Зулфия, Мукаррамахонимнинг ажойиб асарлари бор. Лекин, бу санъаткор ижодининг, менинг назаримда, жилғаси “Тановар”дир. “Тановар”ни ҳеч ким, ҳеч қачон, ҳеч қаерда Мукаррамахонимдек латофат ва назокат, маҳорат ва дардли ҳарорат билан ижро этмаган”.

“У яратган ва асос солган мактабнинг хусусияти шундан иборат эдики, – деб ёзади санъатшунослик фанлари доктори Муҳсин Қодиров, – у бир вақтнинг ўзида рақс санъатининг учта соҳаси бўйича иш олиб борди. Биринчиси – рақс ижрочилиги, иккинчиси – янги рақс яратиш, учинчиси – ёш раққосаларни тарбиялаб вояга етказиш эди. Мукаррама Турғунбоевнинг “Баҳор” рақс ансамбли дастурларида кўп йиллар давомида ижро этиб келинган рақсларини уч гуруҳга бўлиб ўрганиш мумкин. Биринчи гуруҳда кенг ёйилган оддий ўйинлар негизда яратилган рақслар (“Андижон полжаси”, Наманганнинг олмаси”, “Беш қарсак”, Тошкент пиёласи”, “Самарқанд баҳори” каби) бўлса, иккинчиси, мумтоз ўзбек рақсларини

оммавий ва замонавий талкин асосида қайта тиклашга эътибор қаратди. Чунончи, у ўз қизлари билан “Катта ўйин”, “Занг”, “Роғ”, “Соқинома” каби рақсларга янги ҳаёт бағишлади. Алишер Навоийнинг “Сабаи сайёр” достонидан илҳомланиб яратган “Етти гўзал” рақси ҳам ўзбек мумтоз рақс санъатига мансубдир. У нафақат ўзбек миллий рақсларини, балки жаҳон рақс санъати намуналарини саҳнага олиб чиқишга муваффақ бўлди”.

Мукаррама опа ўзининг “Баҳор”и билан дунё кезди. Ундан жуда катта маданий-маънавий мерос қолди. Бу халқ орасига, онги шуурига сингиб кетган бир-биридан гўзал ва жозибали рақслардир. Уларнинг ҳар бирини шовуллаб оқаётган дарёга қиёслаш, маҳзун таралаётган қўшиққа менгзаш мумкин. Уларнинг ҳар бирида ўзбек аёлининг қалби, дарди, орзу-армонлари, шодлигию қувончи, нафосати ва назокати, бахти ва қудрати манаман деб бўй кўрсатиб туради. Шу билан бирга “Баҳор”дан қолган бу бой меросда Мукаррама Турғунбоевнинг овози, нафаси, юрак ҳарорати сезилиб туради.

“Тановар” куйи янграши билан саҳнага майда қадамлар билан, юзини рўмол билан яшириб, уятдан кўзларини олиб қочаётган назокат ва фасоҳатли куйга мос хиром айлаётган ҳассос санъаткор Мукаррама Турғунбоева чиқиб келаётгандек туюлади. Шунинг ўзиёқ унинг номи ва у қолдирган рақсларнинг умри боқийлигидан далолатдир.

Шу тариқа халқимизнинг меҳр-муҳаббатини қозонган улуғ сиймолар ҳақида баҳоли қудрат қоғоз қоралишга азму шижоат қилдик. Зеро, бу улкан санъаткорларнинг ҳаёт ва ижод йўли ҳақида кўп ва хўп ёзилган. Улар ҳақида китоблару рисолалар, монографиялар чоп этилган. Ушбу мухтасар мақолаларимиз эса – дарёдан томчи, холос. Аммо уларнинг хотираларини кези билан ёдга олиб туриш ҳам бурчимиз, ҳам қарзимиздир.

Матлуба МАҲКАМОВА
тайёрлади